

Lisanslı Spor Yapan Öğrencilerle Spor Yapmayan Ortaokul Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Düzeyleri

¹Ahmet Enes SAĞIN, ²Taylan AKBUĞA

¹Cumhuriyet Ortaokulu, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0002-4243-8276

²Sümer Ortaokulu, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0003-3926-0603

Öz

Orijinal Makale

Bu araştırmanın amacı, lisanslı olarak okul spor takımlarında yer alan öğrencilerle yer almayan ortaokul öğrencilerinin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini okul spor takımlarında olma, sınıf düzeyi, cinsiyet, spor yapma yılı değişkenlerine göre incelemektir. Bunun için Ji, Dubois ve Flay (2013) tarafından geliştirilen “Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeğinin” (SDAGO) Bozgün ve Baytemir (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan hali kullanılmıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu Malatya İline bağlı ortaokullarda öğrenim gören 579 öğrenci oluşturmaktadır. Elde edilmiş olan veriler normal dağılım göstermesinden dolayı betimsel istatistiklerle beraber, Bağımsız Örneklem t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi ve kullanılmıştır. Sonuçlar için anlamlılık düzeyi 0.05 baz alınmıştır. Araştırma bulgularına göre; okul spor takımlarında yer alan öğrencilerin, yer almayan öğrencilere göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri daha yüksek düzeyde bulunmuş ve dürüstlük, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, evde saygı alt boyutlarında sporcu öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Tüm öğrencilerin cinsiyetlerine ve sporcu öğrencilerin, spor yapma yılı değişkenleri ile sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri düzeyleri arasında ise anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 31.05.2019

Kabul Tarihi: 29.06.2019

Online Yayın Tarihi: 30.06.2019

Anahtar kelimeler:

Ahlaki gelişim, sosyal-duygusal gelişim, sporcu öğrenciler, lisanslı öğrenciler.

Social-Emotional and Moral Development Levels of Licensed and Nonlicensed Students Doing Sports in Terms of Some Variables

Abstract

The purpose of this study is to determine relationship between licensed students in the school teams and other students' progress in terms of social-emotional and character development associated with take part in school sports teams, class level, gender, and sports year as an duration. To do this, It has used Social-Emotional and Character Development Scale developed by Ji, Dubois and Flay (2013) which was translated into Turkish by Bozgün and Baydemir (2019). The scanning group consisted of 579 students studying in secondary schools in Malatya province. Owing to obtained data which shows normal distribution, one-way analysis of variance along with descriptive statistics and independent sample "t" test was used. Significance level for the results, 0.05 used as a base. According to the research findings; students, take part in sports teams of schools, are higher levels of social-emotional and character development than the students don't take part and it detected that there was a significant difference in favor of athletes in the sub dimensions such as honesty, self-development, positive social behavior, home respect. Significant difference didn't came out between variables such as class level, gender, sports year and social-emotional, character development.

Original Article

Article Info

Received: 31.05.2019

Accepted: 29.06.2019

Online Published: 30.06.2019

Keywords:

Character development, social-emotional development, athlete students, licensed students.

GİRİŞ

Sosyal duygusal gelişim, çocuğun duygularını kontrol edebilmesi, kendini ifade edebilmesi, kendisi ve çevresiyle uyum içerisinde ve barışık olabilmesidir. Çalışmalar duygusal gelişimin çocuklarda hem olgunlaşma hem de öğrenme yoluyla oluştuğunu hiçbirinin tek başına yeterli olamayacağını göstermektedir (Saarni, 2001; Kandır ve Alpan, 2008). Ahlak kavramıyla ilgili literatürde farklı yaklaşımlar olmakla birlikte genel olarak ifade edilmek istenen düşünce benzerlik göstermektedir. Ahlak gelişimi üzerine Piaget, Kohlberg, Gilligan gibi bilim insanları çalışmalar yürütmüştür. Piaget ahlak gelişim aşamalarının altı yaşından sonra başladığını belirtirken, Kohlberg ilk yaştan itibaren başladığını belirtmiş, Gilligan ise genel olarak ahlak gelişimini ahlak sevgisi başlığı altında ele almıştır. (MEB, 2003; Akyüz, 2009). Clouse (1991), çocuğun ilk ahlak evresini, başkalarının arzularını koşulsuz bir şekilde yerine getirildiğinden bir tür "baskı ahlakı" dönemi olarak belirtirken, ikinci ahlak evresini ise çocuğun neyin iyi neyin kötü olduğunu algılamaya başladığı kendi düşünme tarzlarını geliştirdiği okul çağı dönemi olarak ifade etmektedir. Ahlak tanım olarak; "toplum içinde oluşmuş olan örf ve adetlerin, normların, değer yargularının ve kuralların oluşturmuş olduğu sisteme" denir (MEB, 2003). Frolav (1997) ise ahlakı "genel olarak kabul gören görüşler ve yasaklamalar bütünü" şeklinde ifade etmiştir.

Kişinin sosyal ve duygusal gelişimiyle birlikte ahlaki gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden biri de şüphesiz eğitimidir. Yedi yaşına kadar aileden aldığı düşünce, duygu, yargı, beceri, bilgi, alışkanlık gibi özellikleriyle okul dönemine başlayan çocuk, tüm bunların yanında her gün öğretmen ve arkadaşlarından olumlu olumsuz şeyler öğrenerek değişir ve gelişir (Şengün, 2007). İlkokul ve ortaokulda büyüme ve gelişim çağında olan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ihtiyaçlarının karşılanması oldukça önemlidir. Aksi halde

öğrencilerin süreç içerisinde sosyal ve duygusal gelişimleri yavaşlayabilir ve birtakım problemler ortaya çıkabilir (Mehmedoğlu, 2004). Comer (2003), karakterin doğuştan ve değişmeyen kişilik özelliği göstermediğini, eğer aile bu eğitimi evde veremiyorsa okulların bunu vermek zorunda olduğunu belirtirken, benzer şekilde Elias'da (2009) okullarda öğrencilerin sosyal, duygusal ve ahlaki olarak geliştirmenin yollarının aranması gerektiği ve akademik eğitimin yanında diğer becerilerin de kazandırılması sağlanmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Türk eğitim sistemi de sadece akademik olarak başarılı, önceden belirlenmiş olan bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı amaçlayan bir yapıda değildir. Çünkü bir toplumun geleceği, şüpheşiz var olan değerlerini sahip olduğu yetkinliklerle birleştirip hayata geçiren bireylere bağlıdır. Bu yüzden “*eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder*” (MEB, 2018). Ancak eğitim sistemi her ne kadar bu şekilde ifade edilse de Türnüklü (2004), “okul müfredatlarının sosyal duygusal becerilerin gelişimi üzerinde sistematik ve programlı olarak durulmadığını ya göz ardı edildiğini ya da unutulduğunu” söylemektedir. Söz konusu durumun pratikte farklı yansımaları söz konusu olsa da yine de alışkanlıkları ve davranışları kazandırmada okulların önemi yadsınamaz. Öztürk'e (1998) göre öğrencilere alışkanlık ve davranış kazandırmada, “öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki açıdan gelişmesinde önemli olan etkenlerden biri de spordur”. Spor bir taraftan eşitlik fikrinin gelişmesine, düzenli çalışmaya, başka bireylerin hakkına saygı göstermeye, dikkatli olmaya, sistemli hareket etmeye, değerlendirme ve planlamaya sevk ederken diğer taraftan kurallara, gelenek göreneklere, yasalara saygılı olmayı öğretir (Doğan, 2007).

Yapılan çalışmalara bakıldığında kişilerin sosyal duygusal becerilerle ilgili olarak ilk olarak ilgi gösterip üzerine giden araştırmacılar Gardner (1993), Mayer ve Salovey'dir (1997). Ardından 2000'li yıllarda ilgi artarak devam etmiştir. Sosyal gelişim; zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimle ilişkilidir ve kişinin karakter ve kişiliğinin oluşmasında etkilidir (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Çalışmalar sosyal-duygusal ve ahlak gelişiminin aile, arkadaş, öğretmen, kalıtım, kültür gibi sayısız birçok faktörden etkilendiğini ortaya koymaktadır (Sklad Diekstra, Ritter, Ben ve Gravesteijn, 2012; Belfield vd., 2015; Weissberg, 2015; Elias, 2009). Sosyal duygusal gelişimle ilgili olarak sporun bu becerilerin gelişmesinde önemli bir etki edebileceğini söyleyen İnal (2003), sporun sadece psikomotor becerilerden veya fiziksel etkinliklerden oluşmadığını ifade etmiştir. Spor faaliyetleri ile bireyin anti-sosyal davranışlarının önüne geçilerek sosyalleşmesi de sağlanabilir (Morris, Sallybanks, Willis, ve Makkai, 2003; Tosun, Yüksel, Uçkun ve Konak, 2017). Yapılan bazı çalışmalarda spora erken başlamanın çocuklarda ahlaki olgunluk düzeylerini artırdığı, bazı spor branşlarında sporcuların ahlaki yargıları ve ahlaki olgunluklarının değişebildiği, spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin spor yapmayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Güler, 2006; Akbuğa, 2018; Arslan, 2018; Evli, 2018).

Sosyal-duygusal gelişim ve ahlak dünyada uzun zamandır popüler olsa da (Bozgün ve Baytemir, 2019), ülkemizde yakın zamanda ilgi görmeye başladığı, ilkökul ve ortaokul düzeyinde çocukların spor ahlaki düzeylerini belirlemeye yönelik araştırmaların sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, lisanslı olarak okul spor takımlarında yer alan

ve yer almayan ortaokul öğrencilerinin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin bazı değişkenlere göre incelenmesidir.

YÖNTEM

Ortaokulda öğrenim gören lisanslı olarak okul spor takımlarında yer alan ve almayan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini farklı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla tarama modeli kullanılmıştır. Modelin tercih edilme sebebi, araştırmada, öğrencilere herhangi bir müdahalede bulunulmadan problem durumuna yönelik hal, hareket ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışıldığı için nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli tercih edilmiştir (Karasar, 2005). Tarama modeli, birden fazla değişkenin arasındaki sebep sonuç ile bunlara bağlı verileri elde etme amacıyla yapılan çalışmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015).

Araştırma Grubu:

Araştırmanın grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Malatya'ya bağlı ortaokullarda okuyan 579 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin Malatya ilindeki Milli Eğitim Bakanlığına ait okullarda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerden seçilmiştir. Örneklem yöntemi seçilirken daha çok veri toplamak ve problemi daha detaylı araştırmak amacıyla tesadüfi örneklem yöntemi seçilmiştir. Araştırma grubundaki sporcu öğrencilerin sadece okul sporlarındaki bilgileri ele alınmıştır. Araştırma grubu oluşturan öğrencilerin özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerin özellikleri

Cinsiyet	Toplam Sayı	Yüzde (Frekans)
Erkek	327	%56.5
Kız	252	%43.5
Toplam	579	%100
Sınıf Düzeyi	Toplam Sayı	Yüzde (Frekans)
5. Sınıf	200	%34.5
6. Sınıf	71	%12.3
7. Sınıf	204	%35.2
8. Sınıf	104	%18
Toplam	579	%100
Spor Türü	Toplam Sayı	Yüzde (Frekans)
Bireysel Sporlar	122	%21.1
Takım Sporları	289	%49.9
Sporcu Olmayanlar	168	%29
Toplam	579	%100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kişisel bilgi formu ve ölçek kullanılmıştır. Ortaokulda öğrenim gören aynı zamanda okul sporlarında faaliyet gösteren ya da göstermeyen öğrenciler arasındaki sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla, Ji, Dubois ve Flay (2013) tarafından geliştirilen Sosyal-Duygusal ve Ahlaki Gelişim Ölçeğinin (SDAGO) Bozgün ve Baytemir (2019) tarafından Türkçe'ye uyarlanan hali kullanılmıştır. Öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek amaçlı ölçekte bulunan 28 soru sorulmuştur. SDAGO'da, 4'lü Likert derecelendirmesi kullanılmıştır. Ölçek ifadeleri Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Katılıyorum (3) ve Tamamen Katılıyorum (4) olarak biçimlendirilmiştir. Ölçeğin genel

güvenirligi .89 olarak belirtilip bu ölçek 28 soru ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutları okulda saygı, evde saygı, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, dürüstlük ve öz kontroldür. Bozgün ve Baytemir (2019) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçekten alınabilecek puanlar 28 ile 112 arasındadır. Cronbach alfa değeri .88 düzeyinde yüksek olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada ise Cronbach alfa değeri 0.761 bulunmuştur.

Verilerin Analizi:

Araştırmanın grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Malatya İline bağlı ortaokullarda öğrenim gören 593 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Eksik ya da anlamsız olan 14 anket çalışmadan çıkartılmıştır. Bu araştırmada elde edilen verilerin analizi SPSS 16 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada öncelikle çarpıklık basıklık değerine bakılmıştır. Çarpıklık değeri 0.102 basıklık değeri ise 0.203 olarak belirlenmiştir. +1 ve -1 arasında değerler barındırdığı için bu durum normal dağılım olduğunu göstermektedir (Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham, 2013). Normal dağılım sonucunda ikili karşılaştırmalarda Bağımsız Örneklem T Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında One Way ANOVA kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini etkileyen durumları tespit etmek için veriler neticesinde analizler yapılmıştır. Bu analizler yapılırken cinsiyet, sınıf düzeyi, spor yapma yılı ve spor takımlarında olma değişkenlerine bakılmıştır. Elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo 2: Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre bağımsız örneklem t testi sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	T	P
Olumlu Sosyal Davranış	Erkek	411	18.221	2.318	0,375	0,907
	Kız	168	16.863	2.675		
Dürüstlük	Erkek	411	14.357	2.532	0,195	0,307
	Kız	168	13.422	2.534		
Benlik Gelişimi	Erkek	411	11.834	1.807	0,238	0,957
	Kız	168	10.845	1.999		
Öz Kontrol	Erkek	411	11.936	1.808	0,823	0,300
	Kız	168	11.845	1.879		
Okulda Saygı	Erkek	411	14.535	2.023	0,220	0,893
	Kız	168	14.190	2.182		
Evde Saygı	Erkek	411	11.888	1.788	0,402	0,509
	Kız	168	11.321	1.964		
SDAGÖ	Erkek	411	82.772	8.261	0,128	0,506
	Kız	168	78.488	7.930		

Tablo 2’de Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini cinsiyet değişkenine göre karşılaştırmak için Bağımsız Örneklem T Testi yapılmıştır. Test sonucuna göre olumlu sosyal davranış ($t=.375$, $p=0.907$; $p>.05$), dürüstlük ($t=.195$, $p=0.307$; $p>.05$), benlik gelişimi ($t=.238$, $p=0.957$; $p>.05$), öz kontrol ($t=.823$, $p=0.300$; $p>.05$), okulda saygı ($t=.220$, $p=0.893$; $p>.05$), evde saygı ($t=.402$, $p=0.509$; $p>.05$) ve ölçek toplamında ($t=.128$, $p=0.506$; $p>.05$) olarak belirlenmiştir. Alt boyutlara ve toplama göre öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki

gelişimlerinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3: Okul spor takımlarında oynayan sporcu öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin sınıf düzeylerine göre ANOVA sonuçları

Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	5. sınıf	120	18.191	2.635	1.259	0.288
	6. sınıf	71	18.577	1.785		
	7. sınıf	116	17.931	2.244		
	8. sınıf	104	18.333	2.232		
Dürüstlük	5. sınıf	120	14.666	2.363	3.71	0.051
	6. sınıf	71	14.945	2.400		
	7. sınıf	116	14.939	2.687		
	8. sınıf	104	14.086	2.512		
Benlik Gelişimi	5. sınıf	120	11.858	1.636	0.756	0.520
	6. sınıf	71	12.070	1.830		
	7. sınıf	116	11.826	1.788		
	8. sınıf	104	11.653	1.998		
Öz Kontrol	5. sınıf	120	11.958	1.886	2.117	0.098
	6. sınıf	71	12.232	1.565		
	7. sınıf	116	11.646	1.735		
	8. sınıf	104	11.971	1.943		
Okulda Saygı	5. sınıf	120	14.641	1.969	2.332	0.074
	6. sınıf	71	15.012	1.893		
	7. sınıf	116	14.379	1.972		
	8. sınıf	104	14.259	2.181		
Evde Saygı	5. sınıf	120	11.957	1.867	1.456	0.226
	6. sınıf	71	12.197	1.369		
	7. sınıf	116	11.663	1.924		
	8. sınıf	104	11.826	1.776		
SDAGÖ	5. sınıf	120	83.291	8.468	3.399	0.115
	6. sınıf	71	85.098	6.627		
	7. sınıf	116	81.373	8.080		
	8. sınıf	104	82.134	8.909		

Tablo 3’de Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırmak için ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonucuna göre olumlu sosyal davranış ($F=1.25$, $p=0.288$; $p>.05$), dürüstlük ($F=3.71$, $p=0.051$; $p>.05$), benlik gelişimi ($F=.76$, $p=0.520$; $p>.05$), öz kontrol ($F=2.11$, $p=0.098$; $p>.05$), okulda saygı ($F=2.33$, $p=0.074$; $p>.05$), evde saygı ($F=1.45$, $p=0.226$; $p>.05$) ve toplamda ($F=3.39$, $p=0.115$; $p>.05$) olarak belirlenmiştir. Alt boyutlara ve toplama göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini sınıf düzeyi değişkenine göre fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4: Öğrencilerin okul spor takımlarında olma değişkenine göre bağımsız örneklem t testi sonuçları

Alt Boyutlar	Okul spor takımında olma	N	\bar{X}	SS	T	P
Olumlu Sosyal Davranış	Takımda olan	411	18.221	2.318	7.615	0.000*
	Takımda olmayan	168	16.863	2.675		
Dürüstlük	Takımda olan	411	14.357	2.532	0.060	0.000*
	Takımda olmayan	168	13.422	2.534		
Benlik Gelişimi	Takımda olan	411	11.834	1.807	2.523	0.000*
	Takımda olmayan	168	10.845	1.999		
Öz Kontrol	Takımda olan	411	11.936	1.808	1.388	0.585
	Takımda olmayan	168	11.845	1.879		
Okulda Saygı	Takımda olan	411	14.535	2.023	1.341	0.070

Evde Saygı	Takımda olmayan	168	14.190	2.18	2.409	0.001*
	Takımda olan	411	11.888	1.788		
SDAGÖ	Takımda olmayan	168	11.321	1.964	0.014	0.000*
	Takımda olan	411	82.772	8.261		
	Takımda olmayan	168	78.488	7.930		

Tablo 4’de Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini okul spor takımlarında olma değişkenine göre karşılaştırmak için Bağımsız Örneklem T Testi yapılmıştır. Test sonucuna göre olumlu sosyal davranış ($t=7.61$, $p=0.000$; $p<.05$), dürüstlük ($t=.06$, $p=0.000$; $p<.05$), benlik gelişimi ($t=2.52$, $p=0.000$; $p<.05$), evde saygı ($t=2.40$, $p=0.001$; $p<.05$) alt boyutlarında ve toplamda ($t=.014$, $p=0.000$; $p<.05$) olarak belirlenmiş ve takımda olanlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Öz kontrol ($t=1.38$, $p=0.585$; $p>.05$), ve okulda saygı ($t=1.34$, 0.070 ; $p>.05$) alt boyutlarında ise fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5: Okul spor takımlarında oynayan sporcu öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin spor yapma yılına göre ANOVA testi sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Yapma Yılı	N	\bar{X}	SS	F	P
Olumlu Sosyal Davranış	1 yıl	154	17.922	2.380	1.482	0.219
	2 yıl	128	18.398	2.338		
	3yıl	87	18.321	2.233		
	4 ve daha fazla	42	18.571	1.914		
Dürüstlük	1 yıl	154	14.058	2.549	1.507	0.212
	2 yıl	128	14.593	2.612		
	3yıl	87	14.333	2.531		
	4 ve daha fazla	42	14.785	2.030		
Benlik Gelişimi	1 yıl	154	11.740	1.765	0.710	0.547
	2 yıl	128	11.781	1.923		
	3yıl	87	11.918	1.904		
	4 ve daha fazla	42	12.166	1.360		
Öz Kontrol	1 yıl	154	12.000	1.869	0.160	0.923
	2 yıl	128	11.867	1.798		
	3yıl	87	11.896	1.677		
	4 ve daha fazla	42	11.976	1.918		
Okulda Saygı	1 yıl	154	14.454	1.815	1.813	0.144
	2 yıl	128	14.531	2.327		
	3yıl	87	14.908	1.795		
	4 ve daha fazla	42	14.071	2.134		
Evde Saygı	1 yıl	154	11.740	1.864	0.810	0.489
	2 yıl	128	11.953	1.682		
	3yıl	87	11.908	1.884		
	4 ve daha fazla	42	12.190	1.611		
SDAGÖ	1 yıl	154	81.922	7.838	0.935	0.424
	2 yıl	128	83.125	9.190		
	3yıl	87	83.290	8.085		
	4 ve daha fazla	42	83.761	7.049		

Tablo 5’de Öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini sporcu öğrencilerin spor yapma yılları değişkenine göre karşılaştırmak için ANOVA Testi yapılmıştır. Test sonucuna göre olumlu sosyal davranış ($F=1.48$, $p=0.219$; $p>.05$), dürüstlük ($F=1.50$, $p=0.212$; $p>.05$),

benlik gelişimi ($F=.71, p=0.547; p>.05$), öz kontrol ($F=.16, p=0.923; p>.05$), okulda saygı ($F=1.81, p=0.144; p>.05$), evde saygı ($F=.81, p=0.489; p>.05$) ve ölçek toplamında ($F=.93, p=0.424; p>.05$) olarak belirlenmiştir. Alt boyutlara ve toplama göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini okul sporlarında oynayan sporcu öğrencilerin spor yapma yılları değişkenine göre fark anlamlı bulunmamıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada okul spor takımında yer alan lisanslı sporcu öğrencilerle yer almayan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin belirlenip farklı değişkenlerle karşılaştırılması amaçlanmıştır. İlk olarak öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre ortalamalarına bakıldığında hem kız hem de erkek öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki düzeylerinin değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Cinsiyet değişkeninde gruplar arasında ise anlamlı bir farka rastlanılmamıştır. Yapılan bazı çalışmalar bu durumu destekler nitelikteyken (Walker, 1986; Al-Ansari, 2002; Stephens, 2009; Kayışoğlu ve diğ., 2015), bazı çalışmalarda ise kız öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının erkek öğrencilerden daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Gürpınar, 2014; Şengün, 2008; Koul, 2012; Wang, Chia ve Chang, 2013; Certel, Çelik ve Bahadır, 2018; Kavussanu ve Roberts, 2001). Bu durumla ilgili olarak Gürpınar (2014) kızların yapılan sporlarda erkeklere göre etik davranışları daha çok sergilediklerini kurallara uygun olarak oynanan sportif etkinliklere katılmaktan haz duyduklarını belirtirken, Gilligan (1982, 2005) ise ahlaki gelişim düzeyleri açısından erkek ve kadın düzeylerinin farklı olmayacağını, sadece ahlaki değerlere verilen önem sırasının değişebileceğini ifade etmiştir (akt. Şengün, 2008).

Araştırmada okul takımlarında yer alan öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini sınıf düzeyi değişkeni açısından bakıldığında ölçeğin tüm alt boyutlarında sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuçtan hareketle 5, 6, 7 ve 8. sınıfta olmanın sporcu öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimleri açısından fark yaratmadığı söylenebilir. Araştırmanın bulgularını destekleyen nitelikte çalışmalar yer almakla birlikte (Akbuğa, 2018), yaş arttıkça ahlaki karar alma tutumlarında olumlu yönde bir artışın olduğu çalışmalarda mevcuttur (Butcher, 1989; Altın ve Özseri 2017). Ancak genellikle literatürde yer alan çalışmalarda sporcularda yaş ilerledikçe ahlaki yargı düzeylerinin düştüğü yönündedir. Gürpınar'ın (2014), çalışmasında spor yapan öğrenciler ergenliğe yaklaştıkça yarışma severlik ve hile gibi antisosyal davranışlarda bulunabildiklerini belirtmektedir. Benzer şekilde Kaye ve Word (2010) spor yapan büyüklerin küçüklere göre daha fazla hile yapabildiklerini belirtmektedir. Pepe vd. (2017) yaşın sportmenlik yönelimlerini etkilediğini, ahlaki karar almada anlamlı sonuçlar ortaya çıkardığını belirtken. Özseri, Demirel, Altın, Yalçın ve Demir (2018); Lee, Whitehead, Ntoumanis (2007) yaptıkları çalışmalarda yaş arttıkça ahlaki karar alma düzeylerinin düştüğü sonucuna varmışlardır.

Araştırmanın bulgularına göre; okul spor takımlarında yer alan öğrencilerin, yer almayan öğrencilere göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin dürüstlük, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, evde saygı alt boyutlarında daha yüksek düzeyde anlamlı çıkmıştır. Bu bulguların farklı çalışmalarda desteklendiği gözlenmiştir. Örneğin; Güler'in (2006) yaptığı çalışmada spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeyleri spor yapmayan öğrencilerden daha

yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Akandere (2009) çalışmasında spor yapan öğrencilerin ahlaki yargı düzeylerinin yapmayan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Tosun vd. (2017); Taşkırın, Selçuk, Doğar (2014) ve Kelinske (2001) spor aktiviteleri öğrencilerin sosyalleşmesi ve sosyal-duygusal gelişimi için oldukça önemli olduğunu söylerken, Şengün'de (1999) akran ve arkadaş grubu içerisinde yer alan öğrencilerin bu ortamda zaman geçirdikçe toplumsal normlara uymaya başlayacağını ve bu normları benimseyeceğini ifade etmiştir. Kavussanu ve Roberts (2001) ise sporun daha yüksek bir ahlaki bilinç oluşturduğunu ve bazı olumsuz davranışların (şiddet, saygısızlık vs.) önüne geçebileceğini belirtmiştir.

Çalışmamızda okul sporlarında yer alan sporcu öğrencilerin spor yapma yıllarına göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri arasında bir fark bulunamamıştır. Arslan'ın (2018) yaptığı çalışmada da spor yapma süresi ile yarışma severliği benimseme, adilce kazanmayı korumak, hileyi benimsemek alt boyutları arasında herhangi bir anlamlı bir fark bulunamamıştır. Gürpınar'ın (2014) çalışmasında ise sporda tecrübe arttıkça sporcuların ahlaki tutum puanların da azalmanın olduğu yönündedir. Benzer şekilde Atalay'ın (2016) çalışmasında da hileyi benimseme ile spor branşının yapılma süresi arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaların aksine Özşarı (2018), işitme engelli sporcularla yaptığı çalışmasında 4 yıl ve üzerinde spor yapanların, 4 yıldan daha az süre spor yapanlara göre sportmenlik yönelim değerleri daha yüksek düzeyde çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; okul spor takımlarında yer alan öğrencilerin, yer almayan öğrencilere göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerinin dürüstlük, benlik gelişimi, olumlu sosyal davranış, evde saygı alt boyutlarında daha yüksek düzeyde anlamlı çıkarken, öğrencilerin sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre okul spor takımında yer alan öğrencilerin spor yapma yıllarına göre ve sınıf düzeylerine göre sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim düzeyleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır.

Bu sonuçlar ışığında; insan yaşamının ilk yıllarından itibaren diğer canlılarla etkileşim ve iletişim halinde olması bireyselleşmemesi adına oldukça önemlidir. Bireyin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi ve sosyal-duygusal ve ahlaki gelişimlerini artırabilmesi adına sportif faaliyetler (bulgular da göstermektedir) olumlu bir katkı sunmaktadır. Bu yüzden çocukların küçük yaşlardan itibaren sportif faaliyetlerin içinde bulunması gerekmektedir.

Konu üzerine araştırma yapan araştırmacılara şu öneriler sunulabilir. Sonuçta öğrencinin sosyal-duygusal ve ahlaki yönden gelişmesine etki eden en önemli faktörlerden birisi çevresel faktörlerdir. Bu nedenle sporcu öğrencilerin; beden eğitimi öğretmenlerinin, antrenörlerinin vs. ahlaki karar alma düzeylerini ortaya koyabilecek çalışmalar yapılabilir. Ayrıca ailenin tutumu ortaokul öğrencisinin sosyal duygusal gelişiminde oldukça önemlidir. Aile eğitim düzeyi ve çocuğa karşı tutumunu ele alan çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akandere, M., Baştuğ, G., Güler, E.D. (2009). Orta öğretim kurumlarında spora katılımın çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3 (1), 59-68.
- Akbuğa, T. (2018). Ortaöğretimde okul takımlarında oynayan öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının araştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Malatya.
- Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve ahlak. Yasama Dergisi, 11(1), 93-129.
- Al-Ansari, E.M. (2002). Effects of gender and education on the moral reasoning of Kuwait university students. Social Behavior and Personality: an international journal, 30(1), 75-82.
- Altın, M. ve Özşarı, A. (2017). Sporcu eğitim merkezlerinde yatılı olarak eğitim gören sporcuların ahlaki karar alma tutumları. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 3(1), 133-145.
- Arslan, B. (2018). Türkiye'deki bocce ve dart sporcularının ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.
- Atalay, A. (2016). Türkiye'de üniversitelerde eğitim gören öğrenci-sporcuların ahlaki karar alma tutumları, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (4)31, 53-66.
- Belfield, C., Bowden, A.B., Klapp, A., Levin, H., Shand, R., ve Zander, S. (2015). The economic value of social and emotional learning. Journal Of Benefit-Cost Analysis, 6(3), 508-544.
- Bozgün, K., ve Baytemir, K. (2019). Sosyal-duygusal ve ahlaki gelişim ölçeğinin (sdago) türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Electronic Turkish Studies, 14(1). 139-156.
- Butcher, J.E. (1989). Adolescent girls' sex role development: Relationship with sports participation, self-esteem, and age at menarche. Sex Roles, 20(9-10), 575-593.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel F. (2015). Bilimsel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş 19. baskı). Ankara: A Yayıncılık.
- Certel, Z., Çelik, B., Bahadır, Z. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışları. 16. Spor Bilimleri Kongresi. Sözel Bildiri. 31.Ekim-3 Kasım 2018. Antalya.
- Clouse, B. (1991). Ergenlerde ahlâk gelişimi ve cinsellik. Gündüz, T. (çev.) Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (9), 1-39.
- Comer, J. (2003). Transforming the lives of children. In M. J. Elias, H. Arnold ve C. Steiger Hussey (Ed.), EQ + IQ: Best practices in leadership for caring and successful schools içinde (s. 11-22). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Doğan, B. (2007). Spor sosyolojisi ve uygulamalı spor sosyolojisine giriş. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Elias, M.J. (2009). Social-Emotional And character development and academics as a dual focus of educational policy. Educational Policy, 23(6), 831-846.
- Evli, F. (2018). Üniversite takımlarında farklı branşlardaki sporcuların ahlaki olgunluk ve sosyal bütünleşme düzeyleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Frolov, I. (1997). Felsefe sözlüğü, (Çev. Aziz Çalışlar), İstanbul: Cem Yay.
- Gardner, H. (1993). Multiple intelligences: the theory in practice, basic UK, 2000. Books, New York, 25.
- Güler, E.D. (2006). Orta öğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Gürpınar, B. (2014). Sporcu Ortaokul ve lise öğrencilerinin spora ait değişkenler açısından ahlaki karar alma tutumları. Eğitim ve Bilim, 39(176).
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E., & Tatham, R.L. (2013). Multivariate data analysis: Pearson Education Limited.
- İnal, A.N. (2003). Beden eğitimi ve spor bilimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ji, P., DuBois, D.L., ve Flay, B.R. (2013). Social-emotional and character development scale. Journal of Research in Character Education, 9(2), 121-147.

- Kandır, A., ve Alpan, U.Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi (17. Baskı). Ankara: Nobel yayın dağıtım, 81-83.
- Kavussanu, M., ve Roberts, G.C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37-54.
- Kaye, M.P. ve Ward, K.P. (2010). Participant-related differences in high school athletes' moral behavior. *Athletic Insight*, 12(1), 1-17.
- Kayısoğlu, N.B., Altınkök, M., Temel, C., Yüksel, Y. (2015). Investigation of Secondary School Students' Physical Education Sportsmanship Behaviours: Karabük Sample. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 1044-1056.
- Koul, R. (2012). Multiple motivational goals, values, and willingness to cheat. *International Journal of Educational Research*, (56), 1-9.
- Lee, M.J., Whitehead, J., & Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.
- Mehmedoğlu, Y. (2004). Ahlâki ve dinî gelişim. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı (ortaokul 5-8. sınıflar). Ankara.
- Morris, L., Sallybanks, J., Willis, K., & Makkai, T. (2003). Sport, physical activity and antisocial behaviour in youth. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Özdemir, O., Özdemir, P.G., Kadak, M.T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özsarı, A. (2018). İşitme Engelli voleybolcuların sportmenlik yönelimleri. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 112-121.
- Özsarı, A., Demirel, H., Altın, M., Yalçın, Y.G. ve Demir, H. (2018). Kadın basketbolcuların sportmenlik yönelimleri. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 66-71.
- Öztürk, F. (1998). Toplumsal boyutlarıyla spor. Ankara: Bağırğan Yayınevi
- Saarni, C. (2001). Cognition, context, and goals: significant components in social-emotional effectiveness. *Social Development*, 10(1), 125-29.
- Salovey, P.E., & Sluyter, D.J. (1997). Emotional development and emotional intelligence: educational implications. New York: Basic Books.
- Sklad, M., Diekstra, R., Ritter, M.D., Ben, J., ve Gravesteyn, C. (2012). Effectiveness of school-based universal social, emotional, and behavioral programs: do they enhance students' development in the area of skill, behavior, and adjustment?. *Psychology in the Schools*, 49(9), 892-909.
- Stephens, D.G. (2009). A correlation study on parental attachment and moral judgment competence of millennial generation college students. Unpublished doctoral dissertation, The Graduate College at the University of Nebraska, Lincoln, Nebraska.
- Şengün, M. (2007). Ahlaki gelişimin psiko-sosyal dinamikleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 23(23), 201-221.
- Şengün, M. (2008). Lise öğrencilerini ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Şirin, P., Arif, Ö., Hamdi, P., Bülent, F. ve Aydın, P. (2017). A Scrutiny on the moral decision-making attitudes of the youth sportspeople in combat branches. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(11), 32-50. doi: 10.5281/zenodo.896961.
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S., & Ullman, J.B. (2013). Using multivariate statistics (Vol. 6). Boston, MA: Pearson.
- Taşkıran, C., Selçuk, M.H. ve Doğan, Y. (2014). Beden eğitimi dersinin sosyalleşmeye olan etkisine ilişkin ilköğretim öğrenci velilerinin görüşleri. *International Journal of Social Science*, (26), 159-166.
- Tosun, A., Yüksel, A., Uçkun, C.S., ve Konak, O. (2017). Spor aktivitelerinin meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyalleşmesine etkisi. *Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 9(35), 436.

- Walker, L.J. (1986). Experiential and cognitive sources of moral development in adulthood. *Human Development*, 29(2), 113-124.
- Wang, C.C., Chia, F., ve Chang, C.M. (2013). The study of college athletes' moral self-concept and sport-related moral development. *Life Science Journal*, 10(4), 2361-2367.
- Weissberg, R.P., Durlak, J.A., Domitrovich, C.E., ve Gullotta, T.P. (Ed.). (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, ve T. P. Gullotta (Ed.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3-19). New York, NY, US: The Guilford Press.